

ВІДНОСИНИ П'ЯТОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З КРАЇНАМИ ТРЕТЬОГО СВІТУ В КОНТЕКСТІ РОЗПАДУ КОЛОНІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

У статті висвітлено закономірності і тенденції у відносинах П'ятої Французької Республіки впродовж 1958–1991 рр. (від заснування П'ятої Французької Республіки до остаточного краху соціалістичного табору) з країнами третього світу в контексті розпаду колоніальної системи. Проаналізовано взаємини з цими державами в економічній, військовій та дипломатичні сферах. Простежено еволюцію зовнішньої політики в цьому регіоні.

Ключові слова: колонія, референдум, Співтовариство, сфери впливу, Алжир, Магриб, Тропічна Африка, Близький Схід, Індокитай.

З розпадом колоніальної системи перед Францією, як і перед іншими колоніальними імперіями постала проблема збереження свого впливу у ще підконтрольних їм територіях та у вже незалежних державах. Таким чином, Африканський континент та деякі райони Азії стали ареною дипломатичного, а іноді і військового протистояння великих держав. Ситуація ускладнювалась і наростанням конфронтації між капіталістичним та соціалістичним таборами, що досить гостро проявилась у цьому регіоні світу. Перед французькою владою постає дилема: кинути всі сили на утримання колоній у складі Франції чи «піти, щоб залишитись». Саме ця дилема, а також проблема взаємовідносин П'ятої республіки з новоутвореними державами (постколоніальними) зумовлювали всі подальші дипломатичні та військові кроки, здійснені французькими лідерами (Ш. де Голлем, Ж. Помпиду та В. Жискарром д'Естеном, Ф. Міттераном) в 1958–1991 рр.

Відносини Франції з країнами третього світу у працях сучасних істориків: М. Ц. Арзаканян [1], С. О. Обичкіної [15], В. П. Смірнова [18], Ч. Уільямса [20], В. Г. Шадурського [22] досліджуються в контексті зовнішньої політики П'ятої французької республіки. Окремі дослідження, які присвячені певним аспектам даної проблеми: стаття П. П. Черкасова «Тиждень барикад» в м. Алжир», книга І. П. Коновалова «Військові операції Франції в Африці» та Д. В. Кузнецова «Арабо-ізраїльський конфлікт і Франція: зовнішня політика і суспільна думка в період президентства Ф. Міттерана (1981–1995 рр.)».

Мета статті – проаналізувати особливості зовнішньої політики П'ятої Французької республіки політики щодо країн «третього світу».

Після приходу до влади в 1958 р. Ш. де Голль визнав необхідність заміни колоніальному новими формами співжиття з підвладними територіями. Вже в червні того ж року був прийнятий закон про перебудову відносин Франції з «приєднаними до неї народами». У відповідності з Конституцією 1958 р. Французький Союз перетворився у Французьке співтовариство. Колонії отримали право вибирати між статусом заморського департаменту, заморської території чи держави, яка входить до Співтовариства на автономних правах [10; 1, с.170]. В проекті Конституції було положення, згідно з яким будь-яка з заморських територій Франції отримувала право на вихід з Французького співтовариства у випадку, якщо більшість учасників референдуму скаже новій Конституції «ні». Першим на це пішло населення Гвінеї. 2 жовтня 1958 р. сформований гвінейський уряд на чолі з Ахмедом Секу Туре заявив про вихід з Французького співтовариства і оголосив Гвінею суверенною державою [14, с.236]. Після проголошення незалежності Малі [17] і Мадагаскару [16] в 1960 р. до Конституції Франції було внесено поправку, яка допускала участь у Співтоваристві і незалежних держав. Зміни конституції призвели до того, що незалежність оголосили і інші африканські держави. З урахуванням нової обстановки Париж вирішив перевести відносини з колишніми колоніями на двосторонню основу. З 1961 р. Співтовариство фактично перестало існувати, хоча

спеціальний розділ присвячений йому, зберігався в Конституції Франції до 1995 р. Генеральний секретаріат Співтовариства був реорганізований у Генеральний секретаріат по африканських і мальгашських справах при президенті Франції [5, с.437].

У 1960–1963 рр. з більшістю своїх колишніх африканських колоній Франція уклала військові угоди, якими передбачалось надання взаємної допомоги і підтримки у випадку внутрішньої та зовнішньої загрози.

Відновлення мирного статусу Франції багато в чому залежало від вирішення алжирської проблеми. Загострення ситуації навколо Алжиру відбувалось на фоні загального розпаду Співтовариства [22, с.27–28].

Франція робила активні політичні та військові спроби для вирішення цієї проблеми. Розроблялись численні проекти для залучення місцевого населення на бік Франції («план Константини» та ін.). Паралельно в регіоні нарощувались військові угруповання [13, с.361]. Так, згідно з даними алжирської сторони, в кінці 1950-х рр. Франція мобілізувала для ведення війни в Алжирі близько 650 тис. військових, 60 % всієї своєї авіації і 90 % флоту. Військові дії забрали життя більше мільйона алжирців і близько 200 тис. французів, коштували французькому бюджету 50 млрд франків [22, с.28]. В лютому 1959 р. президент Франції віддав наказ на проведення генерального наступу проти Фронту Національного Визволення. Ця операція, якою керував командувач французьких військ в Алжирі Моріс Шалль, продовжувалась до весни 1960 р. Однак безперспективність подальшого продовження військових дій ставала все більш очевидною для французів [7, с.11; 9, с.11].

Поворотним пунктом політики офіційного Парижу в алжирському питанні став виступ президента країни (16 вересня 1959 р.), в якому він відзначив, що алжирське питання має три можливих варіанти вирішення: повне відокремлення, інтеграція з Францією чи будь-яка форма асоціації [20, с.488]. Скоро після виступу де Голля Тимчасовий уряд Алжирської Республіки заявив про готовність до переговорів з французьким урядом про умови припинення вогню і умови та гарантії здійснення самовизначення. Однак мирні переговори почались лише 20 травня 1961 р. в Евіані [14, с.200].

Однією з причин затримки переговорів була активна діяльність противників незалежності Алжиру. У жовтні 1959 р. «ультра», які виступали за «французький Алжир», створили координаційний комітет на чолі з Ж. Сустелем, а в січні 1960 р. організували антиурядовий бунт («тиждень барикад») [21].

У квітні 1961 р. прихильники французького Алжиру знову підняли бунт і захопили владу в центральному місті провінції, оголосили про усунення президента Франції. Виникла загроза висадки військових з'єднань, які дислокувались в Африці, в метрополії, але путч був придушений. Радикальні угруповання пішли у підпілля, створивши терористичну «Організацію таємної армії» (ОАС) [18, с.256–257]. Це відтермінувало вирішення проблеми ще на один рік. 18 березня 1962 р. переговори з Фронтом Національного Визволення завершилися успіхом: були підписані Евіанські угоди, які ознаменували припинення військових дій в Алжирі. 8 квітня 1962 р. ці угоди отримали схвалення більшості французів на загальнонаціональному референдумі. Франція визнала право алжирців на суверенітет, і 3 липня 1962 р. він був проголошений. Мільйон репатріантів змушені були покинути незалежний Алжир і повернутися у Францію [1, с.179–188].

Відносини з колишніми колоніями в 1960-і рр. і надалі залишались предметом гострої дискусії у Франції. Відмовившись від крайніх концепцій (повний вихід з колишніх колоній та збереження повного контролю метрополії над «заморськими територіями»), правляча еліта взяла на озброєння концепцію «взаємного розвитку», яка передбачала співпрацю Франції з новими незалежними державами у військово-політичній, економічній та культурній сферах.

Одним з успішних проектів по реалізації цієї концепції став проект франкофонії,

який пропонував об'єднати франкомовні країни навколо Франції на базі французької культури та цивілізації. Передбачалось, що члени нового об'єднання будуть проявляти солідарність і спільну відповідальність не лише в захисті французької мови, але і в захисті франкомовних країн. Планувалось, що об'єднання за ознакою спільної мови та спільної культури стане також стимулом для політичної консолідації, призведе в кінцевому підсумку до створення політичної асоціації під егідою Франції. Сам термін «франкофонія» з'явився ще в 1880 р. Його автор, географ Онезім Реклю, використовував його поняття для позначення франкомовних народів і територій [22, с.29].

Можливість створення франкомовного співтовариства була обґрунтована президентом Сенегалу Л. Сенгором в статті опублікованій в журналі «Еспрі» в листопаді 1962 р. [19]. У 1965 р. цю тему розвинув президент Тунісу Х. Бургіба. В 1966 р. Л. Сенгор виступив з конкретними пропозиціями про об'єднання франкомовних держав для спільного вирішення культурних проблем. У 60-70-ті рр. почали виникати десятки організацій по проблемах французької мови та розширення зв'язків Франції з іншими франкомовними державами. У 1970 р. був створений Союз франкофонії, який об'єднав 21 країну [22, с.29].

Активну зовнішню політику Франція проводила на Близькому і Середньому Сході. Скоро після парламентських виборів 1967 р. Франції прийшлося вирішувати проблеми, які виникли в зв'язку з арабо-ізраїльським конфліктом. На порядок денний було поставлена вся зовнішня політика в районі Середземномор'я.

Політика Франції в цьому регіоні визначалась тим, що саме на Близькому Сході і в Магрибі були значні французькі інтереси та капіталовкладення, перш за все в нафтовидобувній та переробній промисловості. Французькі нафтопромисли, які знаходились в більшості арабських країн, поставляли Франції 90% використовуваної нею нафти. В червні 1967 р., після початку «шестиденної війни» Ізраїлю проти арабських держав, французький уряд приєднався до резолюції Ради Безпеки ООН, яка вимагала виведення ізраїльських військ з окупованих територій [18, с.259].

На відміну від США, які здійснювали в 1968–1972 рр. широкі поставки військової техніки Ізраїлю, Франція зберігала ембарго на вивезення зброї країнам, які безпосередньо брали участь у військовому конфлікті. Разом з тим ембарго не було повним, воно не поширювалось на поставку запчастин для проданої раніше техніки. На перших порах президентства Помпіду намагався покращити франко-ізраїльські відносини. І навіть інцидент з участю ізраїльтян у французькому порту Шербур в грудні 1969 р. (з порту були таємно виведені п'ять катерів-ракетноносців, замовлених Ізраїлем у Франції до введення ембарго) не став цьому перепорою. Однак зв'язки між двома країнами ставали все складнішими, так як французька позиція не влаштовувала ізраїльське керівництво. Помпіду все більш інтенсивно розвивав арабську політику. Керівну роль у ній відігравав проарабськи налаштований генеральний секретар Єлисейського палацу М. Жобер. У червні 1972 р. відбувся візит віце-президента Іраку С. Хусейна в Париж, в травні 1973 р. – візит короля Саудівської Аравії Фейсала [22, с.47].

Французький президент взяв курс на проведення сильної середземноморської політики, складовою частиною якої була співпраця з Магрибом. Восени 1969 р. міністр іноземних справ Франції Моріс Шуман здійснив поїздку в Алжир і Туніс. В грудні того ж року було оголошено про відновлення відносин між Парижем і Рабатом. Франція здійснила ряд кроків по нормалізації своїх відносин з Арабською Республікою Єгипет (АРЄ). В кінцевому результаті Єгипет заплатив компенсацію за французьку власність, націоналізовану після суецької кризи, а Франція, відновивши торгові відносини з ним, стала регулярно закуповувати єгипетську бавовну. В Іраку їй вдалось вберегти від націоналізації свої нафтові промисли. В січні 1970 р. Франція прийняла рішення продати 110 новітніх винищувачів «Міраж» уряду Лівії, де до влади прийшов М. Каддафі, і незадовго перед тим було ліквідовано американську авіабазу в Уїліс-Філд [6, с.543].

Війна на Близькому Сході в грудні 1973 р. прискорила всі тенденції у французькій зовнішній політиці. Ще більшою мірою, ніж війна 1967 р., вона поставила Францію в

опозицію до США. Помпідю був обурений, що «ядерна тривога» в ніч з 24 на 25 жовтня 1973 р. для попередження радянського втручання на боці арабських держав оголошувалась Вашингтоном без консультацій з союзниками [15]. Країни ЄЕС виявились нездатними виробити спільну позицію в цьому конфлікті, а СРСР і США, не дивлячись на суперництво, були єдині в прагненні недопустити європейців (Францію та Великобританію) до процесу мирного врегулювання і не запросили їх на Женевську конференцію в грудні 1973 р. Більше того, Франція впливала на своїх партнерів по ЄЕС, щоб вони заборонили використовувати свій повітряний простір для перекидання американських військ з Європи на Близький Схід [22, с.48].

Ще більші розбіжності між США і Францією у близькосхідній політиці посилювались під час «нафтової кризи» 1973 р., коли арабські країни-експортери нафти прийняли рішення про скорочення та подальше припинення поставок нафти в країни, які надавали підтримку Ізраїлю. Франція зайняла особливу позицію на конференції основних країн-споживачів нафти, організованої по ініціативі США у Вашингтоні 11-13 лютого 1974 р. і відмовилась підписати підсумкове комюніке конференції. Франції не вдалось добитись єдиної позиції ЄЕС щодо проблем енергопостачання і щодо близькосхідного конфлікту. Разом з Японією Франція заявила про розуміння боротьби арабських держав за звільнення захоплених Ізраїлем земель [15].

Президент В. Жискара д'Естен проявив себе послідовним захисником палестинців. Зустріч міністрів іноземних справ Франції з Я. Арафатом в Бейруті 21 жовтня 1974 р., заява на прес-конференції по підсумках зустрічі 24 жовтня про «палестинську вітчизну» продемонстрували суттєве поглиблення палестинської доктрини Франції. Це підтвердило і відкриття в 1975 р. в Парижі представництва Організації визволення Палестини (ОВП). Позиція Франції справляла вплив і на позицію об'єднаної Європи. Зміст документів по врегулюванню ситуації на Близькому Сході, прийнятих Європейською радою у Венеції в червні 1980 р., помітно відрізнялись від позицій дипломатів Сполучених Штатів.

Не дивлячись на деяке покращення по ініціативі Франції французько-ізраїльських відносин в перші два роки президентської семирічки В. Жискара д'Естена, на фоні арабської політики Франції вони розвивались повільними темпами. Після приходу до влади в Ізраїлі в 1977 р. М. Бегіна відносини ще більше погіршились [22, с.57].

Загостренням відносин Франції з колишніми колоніями співпало в часі з останніми роками президентства Ж. Помпідю. Після усунення в травні 1973 р. прозахідного уряду на Мадагаскарі нове керівництво цієї країни розірвало двосторонню угоду з Францією. Цей приклад пізніше підтримали Камерун і деякі інші африканські держави. У відповідь Помпідю був змушений заявити, що «французький уряд відкритий для будь-яких пропозицій» і, що в його наміри «ніколи не входило надання допомоги тим, хто її не потребує». Одночасно Франція продовжувала шукати нові форми співпраці з колишніми колоніями. До прикладу, Помпідю поклав початок традиції проведення регулярних франко-африканських зустрічей (1973), для участі в яких запрошувались не лише колишні французькі колонії [15].

Франція продовжувала відігравати важливу роль у вирішенні великих світових конфліктів. Президент Ж. Помпідю розгорнув широку посередницьку дипломатичну діяльність, спрямовану на успіх Паризьких мирних переговорів по В'єтнаму, які почались ще в травні 1968 р. і розвивались з великими труднощами. Французькі дипломати сприяли конфіденційним переговорам американських та північно-в'єтнамських керівників. 27 січня 1973 р., через чотири роки і вісім місяців після початку мирних переговорів, було укладено Паризьку угоду про припинення війни і відновлення миру у В'єтнамі [2].

У зв'язку з наростанням процесів деколонізації починає вживатися термін «вісь Північ – Південь», під яким розуміють відносини між розвиненими країнами та державами, що розвиваються [12, с.234]. Франція прагнула зайняти більш активну позицію у врегулюванні відносин між «Північчю» і «Півднем», намагаючись взяти на

себе роль посередника між розвиненими країнами та державами «третього світу». Вона планувала зробити ці відносини більш структурованими. Ідея Нового світового економічного порядку зайняла центральне місце у зовнішній політиці В. Жискара д'Естена. В своїй лекції в Політехнічній школі в жовтні 1975 р. президент підкреслював необхідність внести зміни у відносини з «третім світом», які мали будуватись на погодженні позицій і кооперації. Підкреслювалось право країн, що розвиваються отримувати більш справедливу частку плодів світового економічного прогресу [15].

У грудні 1975 р. в Парижі відкрилась Конференція по міжнародній економічній співпраці, на якій представники восьми індустріальних країн вели діалог з 19 країнами, що розвиваються по проблемах енергії, сировинних ресурсів, фінансів і розвитку. Рішення приймали методом консенсусу. Головними опонентами країн, що розвиваються були США, Японія та ФРН. Конференція завершила свою роботу в червні 1977 р., і не дивлячись на те, що вона не призвела до досягнення конкретних домовленостей, її повним правом можна назвати успіхом французької дипломатії. Франція, яка виходила з необхідності компромісу, взяла на себе зобов'язання налагодити міст у відносинах між двома групами країн, що сприяло підвищенню її авторитету в «третьому світі».

Співтовариство вело переговори з великою групою країн Африки, Карибського моря та Тихого океану (АКТ). Початок цьому процесу поклала конвенція підписана ЄЕС з 18 країнами африканського континенту в 1963 р. в Яунді (Камерун) [22, с.55]. Ставши асоційованими членами ЄЕС, африканські країни отримали пільговий доступ на європейські ринки. Офіційні переговори, які проходили в 1974-1975 рр., завершилися підписанням конвенції ЄЕС – АКТ в столиці Того місті Ломе, яка отримала назву Ломейської конвенції. Ця конвенція, яка пізніше п'ять разів оновлювалась, встановлювала систему співпраці і фінансової допомоги [18, с.291].

Африка залишалась регіоном, де французький вплив в 70-х рр. був виключним. З п'ятьма африканськими країнами (Берег Слонової Кістки, Сенегал, Габон, Центральноафриканська Республіка, Джибуті) діяли угоди про співпрацю в області оборони. В цих країнах залишались французькі військові бази. В 1978 р. в Тропічній Африці знаходилось 5500 французьких солдатів та офіцерів. Крім того, з десятима країнами були угоди про двосторонню військову допомогу (відправлення радників і поставки зброї). При президентстві В. Жискара д'Естена Франція вийшла на друге місце в світі по експорту зброї, велика частина якої відправлялась в Африку [22, с.55].

Прагнучи зберегти свій вплив в Африці, Франція неодноразово йшла на серйозні економічні та морально-політичні поступки. Як ніколи вони були відзначені зусиллями колишньої метрополії по підтримці, в тому числі військовій, лояльних до себе режимів: 1976–1977 рр. – операції «Лауда» і «Сапфір» в Джибуті проти нападу Сомалі; грудень 1977 р. – в Західній Сахарі на стороні Мавританії проти фронту Полісарію; 1978 і 1980 р. – на стороні Чаду проти Лівії, яка хотіла скористатись міжклановою боротьбою в країні, яка розгорілась після державного перевороту (в квітні 1975 р.) проти президента Томбалбає; в Заїрі двічі Париж надавав підтримку режиму маршала Мобуту – диктатора, якого Захід вважав оплотом проти комуністичної експансії в Центральній та Південній Африці. У квітні 1977 р. Франція надала підтримку силам Марокко, спрямованим в Заїр для допомоги в придушенні заворушень в Схабе, а в травні 1978 р. – пряму військову допомогу, відправивши дві роти парашутистів в провінцію Колвезі для евакуації європейців і відновлення контролю Мобуту над цією провінцією, багатою корисними копалинами.

Не виключенням були і контакти з главою Центральноафриканської Республіки Бокассою. Він прийшов до влади в результаті військового перевороту 1966 р., в 1976 р., проголосивши цю невелику державу імперією, а себе імператором [4]. Диктатор не тільки розкрадав власність країни, а й безжалісно розправлявся зі своїми противниками, внаслідок він був навіть звинувачений у людоїдстві [15]. Свого союзника Париж вирішив усунути лише у вересні 1979 р., для чого в столицю ЦАР був перекинутий контингент французьких військ, які майже без опору позбавили диктатора влади [8, с.55].

Африканська політика Франції в кінцевому рахунку стала головною причиною погіршення в 1977–1978 рр. відносин з СРСР, який прямо чи опосередковано просував своїх африканських ставлеників.

Актуальною була проблема острова Майотта і французької території афарів та ісса (Джибуті). У 1974 р. на Коморських островах, які були французькою заморською територією, був проведений референдум. В результаті референдуму 95 % населення островів, які французький уряд розглядав як єдине ціле, проголосувало за незалежність. У 1975 р. коморці, не очікуючи погодження Франції, оголосили себе незалежною республікою. В цих умовах французи були змушені поставити питання про відокремлення Коморської держави і збереження в складі Франції острова Майотти, більшість населення якого висловились за збереження попередньої влади. В грудні 1976 р. Майотті був наданий статус «територіальної одиниці Французької Республіки». З цього часу статус Майотти був спірним моментом у відносинах Франції з деякими колишніми колоніями.

Наприкінці 1975 р. Париж почав переговори про незалежність Французької території афарів та ісса. [22, с.58]. Міжнародний тиск і ускладнення внутрішньополітичної ситуації в колонії змусили Францію погодитись з проведенням референдуму в результаті якого 27 червня 1977 р. ця заморська територія стала незалежною державою Джибуті [3, с.393].

На місце активних відносин з соціалістичним табором соціалісти, які прийшли до влади в Франції, вирішили поставити активні зв'язки з країнами, що розвиваються («третім світом»). Ця політика отримала назву «тьєрмондизм» (tiers monde). Посилення французького впливу в країнах «третього світу» стало розглядалось Парижем як обов'язкова умова збереження ваги Франції на світовій арені. Прагнучи взяти на себе відповідальність за налагодження багатосторонньої співпраці промислово розвинених країн та країн, що розвиваються, яка забезпечить Франції місце привілейованого посередника між ними, офіційний Париж проголошував солідарність з національно-визвольними рухами. Він почав більш активно висловлюватись проти «твердолобії» політики США і «руки Москви». Однією з першочергових ініціатив соціалістів була пропозиція про організацію конструктивного діалогу індустриальних країн з країнами, які розвиваються. Ф. Міттеран збільшив французьку допомогу країнам «третього світу» (з 0,45 % ВВП (2,6 млрд дол.) в 1981 р. до 0,7 % – в кінці першого мандату в 1988 р.) [15].

У грудні 1984 р. в столиці Того місті Ломе між 10 країнами ЄС і 66 країнами АКТ (країни Африки, Карибського моря і Тихого океану) була підписана чергова (третья) Ломейська конвенція.

Традиційно Франція продовжувала підтримувати намібійську незалежність, засуджуючи апартеїд, агресивні дії ПАР проти Анголи та Мозамбіку. Не відмовляючись від дипломатичних відносин з ПАР, Ф. Міттеран встановив відносини з Африканським національним конгресом (АНК) та Народною організацією Південно-Західної Африки (СВАПО), яка боролась за незалежній Намібії.

Франція визнавала законною присутність кубинських військ в Анголі, проявляла зацікавленість у врегулюванні відносин з Лівією [22, с.65].

Франція традиційно була задіяна у врегулюванні збройних конфліктів у Африці. Однією з найбільш проблемних країн в цьому відношенні був Чад. У липні 1983 р. Франція відверто підтримала в конфлікті, який розгорівся, режим Хіссена Хабре проти Гукуні Уедея, якого підтримувала Лівія. В серпні того ж року під приводом спротиву лівійському втручання Париж прийняв рішення про перекидання в Нджамену солдатів і офіцерів, одягнених у форму інструкторів, а також зброю та боєприпаси. Почалась операція, яка отримала назву «Манта» (гігатський скат). Операція вилась в розміщенні на стратегічних напрямках в Чаді французького експедиційного корпусу чисельністю 3500 осіб, чого в умовах протистояння ворогуючих армій (силами не більше 5000 осіб з кожного боку) було цілком достатньо для встановлення ефективного контролю над

обстановкою в країні. Ці дії коштували французам 12 вбитих, кілька десятків поранених, двох літаків «Ягуар», одного «Міража» і 2,1 млрд франків. У листопаді 1983 р. після укладення спільного французько-лівійського комюніке французькі і лівійські війська були виведені з Чаду. Однак в лютому 1986 р. почалась нова операція «Яструб» по введенню французьких військ в Чад [15].

Оцінюваний як проізраїльський діяч, Ф. Міттеран бажав відновити тісні відносини з Тель-Авівом. У 1981 р., на відміну від свого попередника, він підтримав процес в Кемп-Девіс. 4 березня 1982 р. він виступив в кнесеті. Вже сам вибір місця для виступу означав зміну акцентів у французькій політиці. Франція досить м'яко віднеслась до оголошення Ізраїлем анексії Голанських висот, що стало причиною погіршення її відносин з Сирією.

Однак подальші події сприяли тому, що Міттеран був змушений утвердити себе як захисник палестинців. В червні 1981 р. ізраїльська авіація розбомбила іракський науково-дослідний центр, побудований за допомогою Франції і обслуговуваний французькими спеціалістами, один з яких загинув під час бомбардування. Франція засудила ці дії [22, с.66].

Слід відзначити також певну еволюцію позиція П'ятої республіки щодо ліванської кризи у 1980-ті роки. Впродовж 1981–1982 рр. Франція в цілому займала нейтральну позицію, обмежуючись тільки рядом декларацій. Однак вже у 1982 р. з початком війни в Лівані Париж втрутився у даний конфлікт. В Ліван був відправлений контингент французьких військ у складі створених під егідою США так званих «багатонаціональних сил». Однак, діючи впродовж 1982-1984 рр. в Лівані, Франція значно послабила свої позиції в цій країні. Починаючи з 1984 р., вплив Франції в Лівані, неухильно зменшувався [11, с.27]

Не дивлячись на поразку в колоніальній війні, Франція зберігала непогані позиції в Індокитаї. Цьому сприяла те, що керівництво П'ятої республіки виступало проти дій США в цьому регіоні.

З полпотівським режимом в Кампучії Франція ніяких контактів не мала, але утворення Народної Республіки Кампучія в 1979 р. викликало суперечливу реакцію французького уряду: засуджуючи звірства поваленого режиму, Франція, як і інші західні країни, не хотіла визнавати нову владу в Пномпені [15]. Париж підтримував варіант формування коаліційного уряду на чолі з принцом Нородомом Сіануком. Франція сприяла підписанню Паризьких угод, які мали створити умови для національного примирення в Камбоджі. Виступивши спільно з Індонезією ініціатором цього процесу, Франція грала вирішальну роль на місцях напротязі всього перехідного періоду. До складу основного контингенту, наданого в розпорядження тимчасового органу ООН в Камбоджі, увійшли 1500 французьких «блакитних касок». На цей орган було покладене завдання роззброєння конфліктуючих сторін і контролю за дотриманням домовленості про припинення вогню, а також підготовка заходів для відновлення демократії [22, с.67].

Таким чином, протягом 60-80-х рр. Франція проводила активну зовнішню політику в країнах «третього світу», метою якої було максимальне збереження свого впливу в колишніх колоніях та поширення його на інші держави цих регіонів. Для цього П'ята республіка часто втручалася у різноманітні регіональні та міждержавні конфлікти, підтримувала тих чи інших політичних лідерів цих країн. Вона прагнула недопустити поширення впливу інших великих держав в цій частині світу.

1. Арзаканян М. Ц. Де Голль / М. Ц. Арзаканян. – М. : Молодая гвардия, 2007. – 268 с.
2. Воронин А. С. Дипломатия ДРВ на Парижских переговорах по Вьетнаму 1968–1973 гг. / А. С. Воронин // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. – 2012. – №18. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/diplomatiya-drv-na-parizhskih-peregovorah-1968-1973-gg>.
3. Головченко В. І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.) : навч. посіб. / В. І. Головченко, В. А. Рубель. – К. : Либідь, 2010. – 520 с.
4. Давидсон А. Б. Тропическая и южная Африка в ХХ веке / А. Б. Давидсон // Новая и новейшая история. – 2000. – №5. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vivovoco.astronet.ru/VV/JOURNAL/NEWHIST/BLACK.HTM>

5. История Франции / Под общей редакцией Ж. Карпантье, Ф. Лебрена а сотрудничестве с Э. Карпанье и др. ; предисл. Ж. Ле Гоффа ; пер. с фр. М. Некрасова. – СПб. : Евразия, 2008. – 607 с.
6. История Франции. В 3 томах. Т. 3. / под ред. А. З. Манфреда. – М. : Наука, 1973. – 666 с.
7. Коновалов И. П. Африканские войны современности / И. П. Коновалов. – Пушкино : Центр стратегической конъюнктуры, 2012. — 98 с.
8. Коновалов И. П. Военные операции Франции в Африке / И. П. Коновалов. – Пушкино : Центр стратегической конъюнктуры, 2014. – 148 с.
9. Коновалов И. П. Современная Африка: войны и оружие / И. П. Коновалов, Г. В. Шубин. – М. : Издательство «Социально-политическая мысль», 2012. – 476 с.
10. Конституция Пятой республики 4 октября 1958 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/students_books/histsources2/igpzio54/.
11. Кузнецов Д. В. Арабо-израильский конфликт и Франция: внешняя политика и общественное мнение в период президентства Ф. Миттерана (1981-1995 гг.) / Д. В. Кузнецов. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2005. – 257 с.
12. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–70-ті роки): Підручник / В. А. Манжолла, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.
13. Молчанов Н. Генерал де Голль / Н. Молчанов. – 3-е изд. – М. : Междунар. отношения, 1988. – 480 с.
14. Новейшая история стран Азии и Африки: XX век : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений : В 3 ч. / под ред. А.М. Родригеса. – М. : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – Ч.3 : 1945–2001. – 272 с.
15. Обичкина Е. О. Внешняя политика Франции от де Голль до Саркози (1940-2012) : Научное издание / Е. О. Обичкина. – М. : Аспект Пресс, 2012. – 382 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.istmira.com/istnovei/vneshnyaya-politika-francii/.
16. Провозглашение независимости Магадаскара // Хрестоматия по новейшей истории. Документы и материалы. В 3 т. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1961. – Т. 3 : 1945-1961. – 799 с.
17. Провозглашение независимости республики Мали // Хрестоматия по новейшей истории. Документы и материалы. В 3 т. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1961. – Т. 3 : 1945-1961. – 799 с.
18. Смирнов В. П. Франция в XX веке: Пособие для студ. вузов / В. П. Смирнов. – М. : Дрофа, 2001. – 352 с.
19. Соколова Н. В. Международная организация франкофонии в системе внешней культурно-гуманитарной политике Франции / Н. В. Соколова // Вестник Русской христианской гуманитарной академии. – 2014. – Т. 15. – №2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnaya-orgaizatsiya-frankofonii-v-sisteme-vneshney-kulturno-gumanitarnoy-politiki-frantsii>.
20. Уильямс Ч. Последний великий француз. Жизнь генерала де Голля / Ч. Уильямс ; Пер. с англ. А. Ю. Шманевского. – М. : ООО Издательство АСТ : ЗАО НПП Ермак, 2003. – 606 с.
21. Черкасов П. П. «Неделя барикад» в г. Алжире / П. П. Черкасов // Вопросы истории. – 1979. – №1. – С.95-109.
22. Шадурский В. Г. Внешняя политика Франции (1945–2002) : Учеб. пособие / В. Г. Шадурский. – Мн. : БГУ, 2004. – 175 с.

В статье освещены закономерности и тенденции в отношениях Пятой Французской Республики в течение 1958–1991 гг. (От основания Пятой Французской Республики до окончательного краха социалистического лагеря) со странами третьего мира в контексте распада колониальной системы. Проанализированы взаимоотношения с этими государствами в экономической, военной и дипломатической сферах. Прослежена эволюция внешней политики в этом регионе.

Ключевые слова: колония, референдум, общество, сферы влияния, Алжир, Магриб, Тропическая Африка, Ближний Восток, Индокитай.

The article considers patterns and trends in the relationship of the Fifth French Republic during the 1958–1991 (establishment of the Fifth Republic of France to the final collapse of the socialist bloc) with the "Third World" in the context of the collapse of the colonial system. Analyzed the relationship with these countries in economic, military and diplomatic spheres. Traced the evolution of foreign policy in the region

Keywords: colony, referendum, Community, spheres of influence, Algeria, Maghreb, tropical Africa, the Middle East, Indochina.